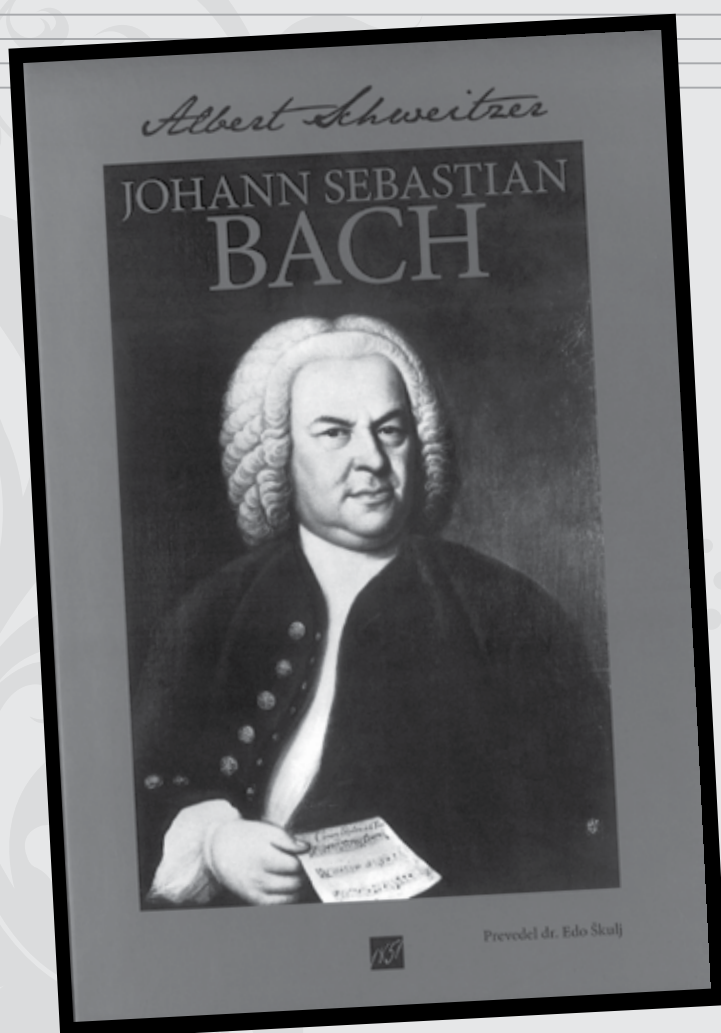

Albert Schweitzer, *Johann Sebastian Bach – glasbeni pesnik*

(prev. dr. Edo Škulj) Celjska Mohorjeva družba, Celje 2018; 371 str., 35,00 €

Enega največjih glasbenih in ne le baročnih velikanov zagotovo prav dobro poznamo. Tokrat gre za neke vrste pri nas skoraj novo interpretacijo slovitega J. S. Bacha, pa četudi je Schweitzerjev original v nemščini izšel že davnega leta 1904 oz. 1905 in 1908 (10 ponatisov v letih 1950–1979) v Wiesbadnu (založba *Breitkopf & Härtel*). Tako imamo vsaj navidezno opraviti pri 371 str. obsegajoči knjigi (z bogatimi ilustracijami: poleg nekaj res redkih slik je največ notnih primerov; na novo jih je notografiral Jurij Dobravec) s kar tremi (glasbenimi) podobami: velikim Bachom, avtorjem izvirnika dr. Albertom Schweitzerjem in našim suverenim prevajalcem ter enim najuglednejših slovenskih muzikologov, dr. Edom Škuljem.

Nemški skladatelj Johann Sebastian Bach (1685–1750) je bil rojen v Nemčiji (Eisenach). Njegova rodbina je kar dve stoletji dajala odlične glasbenike. Bachovo prvo pomembno (glasbeno) mesto je bila služba organista v weimarski vojvodski kapeli. Devet let njegovega življenja in dela v Weimarju, začeni z l. 1708, pomeni eno od treh vekih ustvarjalnih obdobij. V njem je nastalo za celo knjižnico orgelskih del. L. 1717 je postal dirigent pri knezu Leopoldu Anhalt-Köthenskem. V tem času je napisal veliko znamenitih inštrumen-

talnih del, med njimi tudi slovitih šest *Brandenburških koncertov*. L. 1723 se je začelo tretje Bachovo obdobje, krona glasbenikove dejavnosti. Takrat je postal kantor v cerkvi sv. Tomaža v Leipzigu. Tam je po službeni dolžnosti pisal veličastno zborovsko glasbo: *motete in kantate, pasijone* in (slovito) *Mašo* v h-molu. Proti koncu življenja mu je odpovedal vid, slep in paraliziran je umrl v Leipzigu.

Skladatelj J. S. Bach ni živel v izobilju. Preživljal se je s kantorstvom¹ v različnih cerkvah in s poučevanjem. Toda to zadnje ni bilo zanj: ni bilo slabšega šolskega učitelja z večjim pedagoškim talentom. Bach sam je imel veliko otrok, a je v svojem življenju mnogokrat spremljal krsto ljubljene osebe k počitku – poleg otrok tudi svojo (prvo) ženo. To je vplivalo na vsebino njegovih del, saj je poznal življenje in smrt. Bach glasbe ni le skladal; on je ustvarjal glasbene pesnitve. Še danes velja za umetnika, ki je najbolj popolno združil različna glasbila in glasbene oblike. Zato tudi tu: *glasbeni pesnik!*

Albert Schweitzer (1875–1965) je bil rojen v Haysersbergu v francoski Alzaciji. Bil je evangeličanski teolog, popotnik, orglar (glasbenik), filozof, zdravnik, pisatelj in nobelovec (za mir; 1952). Že pri desetih letih je pri bogoslužju igral orgle namesto očeta in bil kot gimnazijec največji mojster za orgelske skladbe J. S. Bacha. Študij filozofije in teologije je končal z doktoratom ter bil pastor in profesor teologije v Strasbourgu, hkrati pa je študiral še medicino. V glasbi je bil učenec E. Müncha in Ch. M. Widorja. Velike zasluge si je pridobil z izdajo in novo interpretacijo Bachovih orgelskih del (skupaj z Widorjem). Poleg tega pa se je zavzemal za izdelavo orgel z značilnim baročnim zvokom. Omogočal je izdaje (tisk) Bachovih skladb. L. 1913 je odšel v Gabon, Francosko Ekvatorialno Afriko, kjer je kot zdravnik misijonar ustanovil tropsko bolnišnico, denar zanjo pa je zbral s predavanji in orgelskimi koncerti po Evropi in ZDA. Denar od Nobelove nagrade je porabil za gradnjo posebne stavbe za gobavce v svoji bolnišnici v Lambareneju. Tam je Schweitzer tudi umrl.

Edo Škulj (roj. 1941 v Podsmreki pri Velikih Laščah) je duhovnik in muzikolog. 1965 je diplomiral na *teološki fakulteti* v mestu Adroque v Argentini in bil posvečen. Leta 1972 je doktoriral iz cerkvene glasbe na *Papeškem inštitutu za cerkveno glasbo* v Rimu. Od leta 1975 deluje v Ljubljani mdr. kot korni vikar, organist, vodja *Škofijskega glasbenega sveta* idr. Obnovil je revijo za cerkveno glasbo *Cerkveni glasbenik* in jo tudi urejal (1976–2001). 1985 je postal zunanji sodelavec *Muzikološkega inštituta ZRC SAZU*, kjer je za zbirko *Monumenta artis musicae Sloveniae* pripravil celoten Galusov opus v 20 zvezkih. Predaval je na ljubljanski *orglarski šoli*, od 1993 tudi (glasbeno) paleografijo in organografijo na

¹ Cerkevno solistično petje ali/in poučevanje katoliškega cerkvenega petja.

ljubljski AG ter v letih 1997–2004 kot izredni profesor za zgodovino glasbe na *Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru*. Od 1998 je znanstveni svetnik na *TEOF*. Raziskuje delo J. Gallusa, orgle na Slovenskem in slovensko cerkveno glasbo. Ustanovil in vodil je številne domače in tuje (mednarodne) znanstvene simpozije in uredil številne pesmarice in zbornike, prevedel nešteto del in objavil številne (glasbene, izvirne znanstvene) monografije. E. Škulj zagotovo velja za vodilnega slovenskega muzikologa in organologa. Za svoje delo je bil večkrat nagrajen, nazadnje z *Mantuanijevo nagrado Slovenskega muzikološkega društva* (2016).

Delo A. Schweitzerja *J. S. Bach* je bilo napisano na začetku preteklega stoletja. Kljub temu je še dandanes enako zanimivo in pomembno, saj predstavlja preplet Bachovega dela ter z njim neločljivo povezanega umetnikovega družinskega življenja. Avtor do enega največjih (baročnih) skladateljev, morda celo največjega (glasbenega) avtorja, pristopa kritično, a z izjemnim znanjem in spoštovanjem.

Schweitzer-Škuljeva knjiga, ki je pred nami (njena promocija je bila v ljubljanski knjigarni *Celjske Mohorjeve družbe*, 5. nov. 2018, ko sem dobil v roke za to recenzijsko² delo tudi recenzijski izvod), povzema vse tisto, kar je v njenem izvorniku:

»V spomin Mathilde Schweitzer. V znamenju globoke hvaležnosti.«

Delo začne pod tem motom z *uvodom* in *predgovorom*, sledi pet delov, *sklep*, *dodatki*, *seznam skladb* in *imensko kazalo*. Uvodničar (str. 9) je A. Schweitzer sam, avtor (daljšega) predgovora pa sloviti francoski skladatelj in organist Charles Widor (Benetke, 20. okt. 1904; str. 11–15). Prvi del (str. 17–82) z naslovom *Cerkvena glasba v Nemčiji do Bacha* se osredotoča na vlogo *korala*³ v Bachovih skladbah. Predstavljeni so viri koralnih besedil in melodij, harmonizacija korala, zgodovina orgelskih *korolov* in zgodovina *kantat*⁴ in *pasijonov*⁵ pred J. S. Bachom. Vsa nemška in latinska besedila so v knjigi prevedena v slovenščino in objavljena (libreti⁶). Slovenski prevodi svetopisemskih besedil so vzeti iz *Slovenskega standardnega prevoda Svetega pisma*.⁷ Določeni in izbrani koralni napevi so predstavljeni tudi v sodobni notografiji.⁸ Drugi del (str. 83–122) piše o *Bachovem življenju in značaju*; brez not in slik, le kot vezivo z naslednjim delom se pojavi faksimile Bachovega rokopisa. Vsebina tega dela je neke vrste naj-

² Krajša ocena, kritika.

³ Enoglasna pesem ali skladba in najstarejše cerkveno zborovsko petje.

⁴ Umetna pesem ali skladba za (soliste), zbor in orkester; zlasti še cerkvena skladba.

⁵ Skladba z nabožno vsebino (trpljenje). Kristusovo trpljenje, del evangelija, ki je opisano v liturgiji. Tudi umetniška upodobitev Kristusovega trpljenja.

⁶ Besedilo (za opero, opereto ...; iz. Ital. libretto = knjižica, libreto).

⁷ 1996, 2003. Društvo *Svetopisemska družba Slovenije*.

⁸ Izraz prihaja od note in grafike in pomeni prepis glasbenega dela (za tisk).

bolj tipična biografija: družina, položaj in službe v Leipzigu, skladateljeva prijaznost in skromnost, umetniška potovanja, kritiki in prijatelji, samouk in profesor, pobožnost in fiziognomija (*Summa vitae*). Tretji del (str. 123–230) z naslovom *Nastajanje Bachovih del* je najboljše v knjigi; saj pomeni različna obdobja ustvarjalnosti, orgelske skladbe, skladbe za čembalo in razne inštrumente, komorni opus, teoretična dela, (po)svetne in cerkvene *kantate* iz prvega leta v Leipzigu, *Magnificat*⁹ in *Pasijon po Janezu*, *kantate* med letoma 1724 in 1727, *Žalno odo* in *Pasijon po Mateju*, *oratoriji*¹⁰ in *maše*,¹¹ *moteti*,¹² *kantate* med letoma 1728 in 1734 in *kantate* po letu 1734. Tudi tukaj se pojavi veliko notnih primerov in slovenskih prevodov nemških besedil teh Bachovih vokalno-instrumentalnih del. Četrty del (str. 231–288) predstavlja *Bachov glasbeni jezik*. V njem beremo in gledamo o Bachovem simbolizmu, glasbenem jeziku *korolov* in glasbenem jeziku v *kantatah*. Peti del (str. 289–309) z naslovom *O načinu, kako izvajati Bachove skladbe* pa se v obilnem skladateljevem opusu dotakne še tempa in fraziranja, odtenkov in registracije in instrumentacije. Tudi v tem delu knjige so prisotni le notni fragmenti, slike ni tako rekoč skozi vso knjigo prav nobene, razen proti koncu silhueta J. S. Bacha. Ta se do konca knjige še pojavi (kot vezivo). Sledi povsem kratek *sklep* na borih dveh straneh (str. 310–11). So pa zato *dodatki* (str. 313–348) bogatejši. Prinašajo dodatne analize, komentarje in razlage po že predstavljenih temah in tematiki, kar vse lahko razberemo bežno že iz podnaslovov tega dela knjige in še nove: *Sklepna beseda*, *Kantate*, *Neue Bach Ausgabe* (=Nova

⁹ *Hvalnica*.

¹⁰ Večdelna skladba, glasbena drama, z recitativi, zbori, orkestrom ...

¹¹ Glasbena oblika, cikel, ki zajema obredne speve krščanskega bogoslužja, zlasti speve njegovega obveznega, stalnega dela, *ordinarija*; neobvezni ali spremenljivi del *maše*, *proprij* pa se je izvajal le občasno.

¹² Večglasna vokalna skladba nabožne vsebine, zlasti od 13. do 18. stol.

izdaja Bachovih del), *Albert Schweitzer in Slovenci in Bach*. Prevajalec dr. E. Škulj sam, zdaj kot avtor, dodaja diskurz: ob 300. obletnici rojstva J. S. Bacha slovenske prispevke o njem. Te so podpisali V. Ukmar, M. Lipovšek, E. Škulj, M. Oven, A. Prevc Megušar, A. Misson, A. Tomanič, O. Clement, M. Barbo, P. Kuret, B. Košir, J. Snoj, J. Dobravec idr. Sledi še (*Bachov*) *Seznam skladb* (str. 349–364) po edicijah, vokalne skladbe s francoskim besedilom, transkripcije za klavir, in seznam skladb po abecedi (naslovih). Zaključno *imensko kazalo* (str. 365–371) pa knjigo sklene.

Gre zagotovo za eno temeljnih del sicer pretekle glasbene zgodovine, za oddaljeno (visoko) baročno glasbo enega od njenih velikanov. Tudi če mu ob bok postavimo njegova neposredna »konkurenta« G. F. Händla in G. Telemanna, še vedno govorijo in pišejo vse izvirne in zdaj tudi prevedene besede o J. S. Bachu kot o neke vrste »zmagovalcu«. V knjigi je zagotovo s tehtnimi prispevki našega odličnega prevajalca in še kaj več, E. Škulja, vse to kar najbolje prikazano. Tukaj ni dvoma o Schweitzerjevem izvirniku, kaj šele o Škuljevem prevodu. Vse skupaj je vedno in vsakič na pravem mestu, brez kančka dvoma o srži predstavljene osebnosti; tako po življenjski kot ustvarjalni in poustvarjalni poti, saj Bacha že dolgo beremo, poslušamo in razumemo kot Glasbenika (z veliko začetnico). Bil je zagotovo vse v enem in ne le skladatelj. Bil je to še vedno (četudi visoki) barok, ki je ločil svetlo od temnega, hitro od počasnega idr.

Delo so spravili »na svetlo« še lektorica Marija Bratina, urednica Mateja Kvartič Dolinšek, asketsko oblikovanje in prelom je prispeval Rok Ločniškar, delo pa je (med Celjem in Ljubljano, 2018) natisnila v 400 izvodih tiskarna *Dravski tisk, d.o.o.*